

Egy forradalom emlékezete – Temesvár 1989

Budapesten a Közép-európai Kulturális Intézet által rendezett, *Közép-Európa húsz év után* című nemzetközi konferencia első napjának zárásaként az intézet kiállítótermében megnyílt az *Egy forradalom emlékezete, Temesvár 1989–2009* című fotódokumentációs és képzőművészeti kiállítás. A kiállítást a temesvári ALTAR, a forradalom évfordulójának megünneplésére alakult városi bizottság szervezte. Képviselőtükben a kiállítás megnyitóján részt vett Virgil Hossu elnök és Szekernyés János művészettörténész. A kiállítást dr. Bartha Csaba, a budapesti Román Kulturális Intézet igazgatóhelyettese nyitotta meg, aki egyetemistaként maga is részese volt az egykori eseményeknek.

Beke Mihály András, Virgil Hossu, Lucian Casone, Szekernyés János és Bartha Csaba a kiállítás megnyitóján

A budapesti Román Kulturális Intézet nevében tisztelettel köszöntöm Az *Egy forradalom emlékezete – Temesvár 1989–2009* című kiállítás művészeit, szervezőit, az ALTAR 1989 Forradalmár Egyesület képviselőit, továbbá a Közép-európai Kulturális Intézet nemzetközi konferenciájának résztvevőit és a megjelent vendégeket. Átadom Brindusa Armanca igazgató asszony (külföldi útja miatt kénytelen távol maradni) köszöntését is. Szívesen jött volna ő is e kiállítás megnyitására, hiszen akárcsak én, ő is temesvári, és mindketten részesei voltunk az 1989. decemberi temesvári eseményeknek.

Előre szeretném leszögezni, hogy nem vagyok forradalmár, nem vagyok harcos, hanem csak egyszerű szemtanúja voltam azoknak az eseményeknek, amelyek végül is a romániai változások szikráját jelentették. Talán szerencsésebb, ha egyszerűen csak úgy fogalmazok: kíváncsiskodóként kerültem az események forgatagába.

Utolsó éves egyetemistaként 1989. december 16-án délután táncházba igyekeztem, a Temesvári Állami Magyar Színházba. Feltűnt, hogy a megszokott úton nagyon sokan jönnek velem szembe, pedig szombat volt. Meglepetésemre táncházas barátaimmal is találkoztam, akik éppen a színház felől jöttek azzal, hogy ma nem lesz tánc. Sejtettem, hogy a református templom körül összesereglett tömeg miatt özönlenek mind a Mária tér felé. A délelőtti órákban arra jártam én is,

és a villamosból láthattam a Tőkés László lakását védő élőláncot. Este, amikor újra oda mentem táncos barátaimmal, a villamosok már álltak, a nagy tömeg miatt nem tudtak továbbhaladni. Megijedtem. Mi lesz ebből? Mellékutcákon tekeregtem diáktársaimhoz, lássam, mi van velük, és tudnak-e a történetekről.

Római katolikus létemre azokban a hetekben, hónapokban többször is jártam a református templomban. Ott voltam novemberben a Dsida Jenő szavalóesten, melyen temesvári diákok léptek fel, a hatalom nemtetszését váltva ki már akkor. Beszélgetéseink rendszeres témája volt Tőkés László ellenállása, egyházi engedetlensége, vasárnapi prédikációinak üzenete és szereplése a Panoráma televíziós műsorban.

Vasárnap, december 17-én érdekes módon Temesvár apraja-nagyja már a kora reggeli órákban a Mária téri útkereszteződésben sétálgatott, mintha ez lenne a legtermészetesebb dolog egy munkaszüneti napon. Gyerekeiket sétáltató családokat láttam, volt, aki a kutyáját vezette pórázon, de a legfeltűnőbb az volt, hogy nagyon sokan vannak. Mindannyian arra voltak kíváncsiak, kilakoltatták-e a Tőkés családot az éjszaka folyamán a parókiáról, illetve a tömeg és a tűzoltók közötti éjszakai összecsapás nyomait fürkésztek. Később tudtam meg, hogy a lelkész házaspár már útban volt Szilágyság fele. Azon a vasárnap reggelen 9-10 óra körül a katonaság fúvószenekara is felvonult, harci zászlóval az élen. Talán megfélemlíteni szeretnék volna az arra

járókat. Délután albérleti lakásomban dübörgésre lettem figyelmes: tankok és harckocsik vonultak fel nagy sebességgel a közeli sugárúton. Rohantam értesíteni barátaimat. Nem tudtam elképzelni, mi történhetett. Szilágyi Zsolt barátommal (aki később a román parlament legfiatalabb képviselője lett) és Fleis Emesével, aki szintén főiskolai hallgató volt, együtt indultunk el a tankok nyomában. Sokan igyekeztek még ugyanabba az irányba. Haladtunk a járdán a pártközpont felé, amikor az egyik park közelében, a Bega áruháztól nem messze helikopterzajra lettünk figyelmesek, és szaladni kezdtünk menedékhelyet keresve, annyira alacsonyan szállt. Közben láttam, amint egy harckocsi elől futottak szét azok az emberek, akik a pártközpont felől ugyanebben a parkban kerestek menedéket. Megdöbentem, nem gondoltam volna, hogy a katonai jármű vezetője nincs tekintettel a virágágyásokra, az ott díszelgő fákra és bokrokra. Kíméletlenül letarolta őket. Az embereknek azonban sikerült egerutat nyerniük, akkor még senki sem sérült meg.

Kicsit később a Jenő herceg térre értünk, ahol már barikádokat épített a felháborodott tömeg a kifosztott cukrászda bútorzatából, azért hogy feltartsák a szűk utcában a tankot. Ekkor hallottam az első lövést. Földbe gyökerezett a lábam. Bénultan álltam, és nem hittem a fülemnek. Nem gondoltam volna egy pillanatig sem, hogy idáig fajulhat a dolog. Mindenki szaladni kezdett körülöttem. Én csak álltam. Szilágyi Zsolt kiáltott rám: Gyere már! Menekülj! Megragadta a kezemet és magával rántott. Így, kézen fogva hármásban mentünk ki az Opera térre, ahol már elszabadult a pokol. Egy csoport a sarki vendéglő ablakait törte be bunkósbotokkal, ők valószínűleg provokátorok voltak. A könyvesbolt ablakaira is ugyanez a sors várt. Az emberek pedig kidobálták Ceaușescu könyveit, és hatalmas máglyát raktak belőlük. A tér túloldalán egy tűzoltóautó próbált megbirkózni a ruhaboltban keletkezett tűzzel. Közben voltak, akik ládászámra vitték a pezsgősüvegeket a szomszédos élelmiszerboltból, volt, aki az ékszerüzlet bevert kirakatából gyűjtötte össze a még megmaradt órákat vagy női nyakékeket.

Ekkor láttam az első sebesültet is. Négy-öt ember hozta a mellkason lőtt sapkás férfit, aki nem lehetett több harmincöt-egyvennél. Csupa vér volt a ruhája, rettenetesen sápadt, talán már eszméletét veszítve. Az Opera melletti utcából jöttek, és sikerült gyorsan egy Dacia gépkocsit találniuk, amivel valószínűleg eljutottak a kórházba. Súlyos állapotban volt. Látványa nagyon megviselt.

A téren végighaladva eljutottunk az ortodox katedrálisig, ahol az oldalsó utcában a polgármesteri hivatal

előtt farkasszemet néztek a felháborodott tüntetők a felsorakozott katonákkal. Az emberek kiabáltak, de a katonák – akkor még fegyvelmezetten – mozdulatlanul álltak. Sötétedett már, és jobbnak láttuk hazamenni. Ugyanúgy hármásban, kézen fogva – nehogy elszakadjunk egymástól – vergődünk végig a tömegen, át a Bega hídon. Már elég távol kerültünk a katedrálisról, amikor eldőrdült a sortűz.

Hölgyeim és uraim! A temesvári ostrom több napig tartott, valószínűleg olvasmányaikból ismerik a történeteket. Hallottak a letartóztatásokról, az elesett ártatlan emberekről, arról a negyven áldozatról is, akiket a megyei kórházban lőtt sebbel kezeltek, és miután a hatalom emberei kegyetlenül kivégezték őket, holttestüket Bukarestbe vitték és elhamvasztották hozzátartozóik tudta nélkül. Én csak egy szeletét, az első két napot próbáltam itt felidézni, hogy érzékeltessem önökkel, mit éltem át, illetve mit éltek át a temesváriak. Azonban hozzá kell tennünk még valamit. Temesvár szerencsés csillagzat alatt volt azokban a napokban. A hőmérő higanyszála plusz 18-19 fokot mutatott. Meleg volt, és ez nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy az emberek kimenjenek az utcára. Csikorgó hidegben kétlem, hogy ekkora méreteket öltött volna a temesvári népfelkelés.

Tegnap, december 2-án, a Budapesti Román Kulturális Intézetben '89 *Temesvár* címmel irodalmi és rövidfilmestet szerveztünk, ahol bemutattuk Mandics György *A manipulált forradalom* című könyvét. A szerző már az első oldalakon tisztáz egy dolgot, ami én is osztozom: a romániai rendszerváltás a nagyhatalmak tudta és beleegyezése nélkül nem jöhetett volna létre. Erről kevés szó esik. A temesváriak ellenállása önmagában nem lett volna elegendő. Példa erre az 1987-es novemberi brassói munkáslázadás, amely az országos szintű elégedetlenség ellenére – élelmi-szerhiány, az emberek nem kapták meg fizetésüket, ismétlődő áramszünetek – mégsem terjedt tovább, csak órákig tartott, és nem lett belőle országos méretű népfelkelés. Temesvár után Arad, Kolozsvár, Marosvásárhely is csatlakozott, az emberek ott is kimentek az utcákra, ott is lőttek, majd Bukarest következett, igaz, miután elmenekült a diktátor. Véleményem szerint a temesváriak ellenállása önmagában nem lett volna elegendő. Valaminek kellett még lennie, hogy az események a rendszerváltáshoz vezessenek. Mindenesetre Temesvár szerepét nem szabad, nem lehet elfelejteni!

Gratulálok a kiállítás szervezőinek, és örvendek, hogy Budapesten is megtekinthetők a temesvári forradalom fényképei.

Bartha Csaba

